

Kertész Z István

A hónap első vasárnapja

Hirtelen felriadtam, nagyon halványan, de már derengett odakint. A sötétséggel még csak birkózott a hajnal és a tágas ablakon át az utcai lámpa fénye könnyedén hasította ketté a szobába szorult éjszakát. Megfordultam, alhatok még, ma amúgy is később kelünk, a hónap első vasárnapja van.

Sírtam. Anyu nem jött haza délután, sőt estére sem. A parányi kis ablakban sötétkékké változott az égboltból az apró négyzet, amit a helyiségünkből látni lehetett. A nagy várakozásban elaludtam, félálomban még hallottam apám dörögését és testvéreim beszélgetését. A kiságyban Anna játszadozott. Most nem csapkodta a tenyereit, mint általában. Csendesebben, megszeppenten markolászta a babáját, amelynek az egyik kezét még a nővérem csavarta ki. De arra nem emlékszem mikor, mert a kis rózsaszín játékot mindig csak egykezűként láttam. Apa mind a négyünkre haragudott. Ő főzte az ebédet, paprikás krumplit, de a bátyám meg a nővérem is szólt, amikor hazajöttek az iskolából, hogy rossz, szappan ízű az egész. Nem volt véletlen. A kis helyiség, amiben éltünk, egyszerre volt: a szobánk, a konyhánk és az előszobánk. A barnás mosószippan meg tényleg ott feküdt a tűzhelyen, lebuktatva apát. – Jó akkor, ha nem kell nektek, ne egyetek belőle, mást úgyse kaptok. Mi kisebbek, én és Anna persze sírhattunk, hogy nem kérünk, kaptunk tejet és kenyeret, de a nagyobbak aznap tényleg éhen maradtak. Az üvegből készült tejes kancsó, amiből apa inni adott, ott állt a hokedlin egy kis kartonnal letakarva, a maci meg szemben velem. Újból kinyitottam a szemem, egyből az ablakra néztem, számomra az volt az óra. Még mindig ugyanolyan mély kéken tündökölt odakint a kockányi égbolt. A maci azonban nem ült szemben a tejes kancsóval és a tej is teljesen elfogyott. Anyu hazajött, de már hajnal volt. Elmúlt közben az éjszaka. Apa morgolódt, anyu meg mondta, hogy – Hagyjál, elegendem van, elmegyek, világgá megyek. ...És elkezdte pakolni a rozoga szekrényből néhány ruháját, meg talán az iratait, nem emlékszem biztosan. Azután feltárult az ajtó és nagyobb felületen ömlött be a hús hajnali derengés, majd becsapódott anyu után és mi ottmaradtunk apával. Reggel a kis Anna sírt és rázogatta a rácsos ágját. Én még nem tudtam, hogy miért nincs anyu, de apu először a legkisebbel volt elfoglalva én rám csak utána kerülhetett sor. A nagyobbak már a táskáikba pakoltak, szóltanul rakosgatták a könyveiket meg a füzeteiket. Most még a Józsi, a bátyám, a legidősebb testvérem szokásos figyelmeztetései is elmaradtak. Máskor Ágit, a nővéremet szokta az órarendjére figyelmeztetni és tételesen ellenőrizni, valóban az aznapi holmik kerültek-e a táskájába. Korán kellett indulniuk, hogy időben beérjenek az óbudai iskolába. Sosem mehettek autóbusszal, arra nem tellett, egy jó órát trappoltak a Bécsi úton, ugyanennyit hazafelé: Esőben, hóban, sárban, mindig. Apa nem engedte egyetlen napot sem lógni őket az iskolából. Még ha betegek voltak, akkor is azt mondta, menjenek, ott legalább rendesen fűtenek. Tanuljanak, ha őneki nem volt módja rá, mert dolgoznia kellett. Ehhez az is hozzátartozik, hogy ő maga sohasem szerette a kötöttségeket, és persze az iskola is azzal járt. Anyu próbálta egy-egy alkalommal otthon tartani őket, amikor rosszra fordult az idő. Apa ilyenkor még inkább megmakacsolta magát és megsuhintotta, persze csak a levegőben, az ostort, amivel a lovakat hajtotta. Mert lovaskocsival fuvarozott, gyakran állt a Bécsi út és a Vörösvári út sarkánál szállítanivalóra várva. Anyuval is így ismerkedtek meg. Apa – nyár lévén – derékig meztelenül

ült a bakon, amikor anyu és nagymama fuvarost kerestek. A Nefelejcs utcából akkor lakoltatták ki őket. Apu rögtön nagyon kedveskedett anyunak, egyrészt, hogy megkapja a munkát, másrészt mert anyu igen megtetszett neki. Le is engedett a fuvardíjból annyit, hogy szinte ingyen szállította ki a két nőt és ingóságait a városszéli aprócska házhoz. Meg is szidta érte a főnöke, és rögvést levont egyheti munkabért. Apu nem önálló kocsis volt, csupán hajtotta a gazdáét és lesben állt a munkáért, a legtöbbször a Bécsi úton. Később kiderült mégis jól döntött, dacára a heti kereset levonásának, mert egy család lettek, és apu mondogatta, hogy sokkal többet kapott érte cserébe. Amikor megkérte anyu kezét, akkor minden olyan szépnek, jónak tűnt, még a háborús készülődés ellenére is. Aztán jöttek a hétköznapi megpróbáltatások, és jóval később mi is megérkeztünk. Az iskolások, ahogy a két nagyobb testvéremet, tőlünk, kisebbektől otthon megkülönböztették, nem sokkal a II. világháború után születtek. A vályogházunk, amit béreltünk, olyan roskatag volt, hogy még a környék többi szegényes viskója is palota volt hozzá képest. Persze nekem, aki a vasúti sínpáron és az országúton soha nem jutott túl, annak mindezt nem volt mihez mérnie. A szórványosan elhelyezkedő építmények közül, a Kató néniéhez zarándokolhattam el legfeljebb, de oda is csak a nagyobbak kíséretében. Ősszel mindig sok körtét kaptunk tőle, néha ő maga is beállított egy kosárnyi gyümölcscsel. Olyankor leült nálunk a hokedlira és elbeszélgetett a szüleimmel, főleg anyuval. Én mindig csak úgy hívtam „Körtyésnéni”. Anyu ilyenkor mérges volt, de Kató néni hagyta magát így nevezni. A kis Anna meg nem igen beszélt még, bár lehet, hogy gügyögésének figyelmes meghallgatásával ki lehetett volna hámozni a „Körtyést”. Anyu a Nagymamával és Kató nénivel vészelté át a háborút is, egyfajta kölcsönös segítségnyújtás alakult ki köztük. Aput hamar bevonultatták és hosszú évekig csak látogatóba jött haza, majd aztán következett az ezer nap, amikor egyáltalán nem találkoztak. Mi otthon az Ezer nap meséin nőttünk fel az Ezeregy éjszaka meséi helyett, apa rengeteg katonaélményt mondott el, miközben mindig arról beszélt, hogy már az elején tudta, hogy semmi értelme az egésznek, hiszen a lövészárk másik oldalán is ugyanolyan katona harcol – parancsra – aki inkább hazamenne, és fiatal feleségével családot alapítana. Ezt a mondatot mindig hangoztatta mielőtt belefogott a katonamesékbe. Apa kocsis létére csak igen ritkán ivott és csupán néhányszor jött haza részegen, de akkor anyu nagyon sírt. – Megint a gyerekektől vitted el a pénzt, felkiáltással fogadta, igazából nagyon nehezen viselte el a szesszel bódult embereket, ilyenkor még a saját férjét is. Amikor apa megkérte a kezét, akkor ez egy alapvető feltétele volt a mamámnak, hogy ígérje meg, hogy soha nem iszik. Talán ezen veszekedtek a legtöbbször a szüleim, mert a hétköznapi nyomorúság, az mindkettejük korábbi életében is megszokott dolog volt. A nagymama akkor ment vissza Pestre, amikor Józsi megszületet, nem akarta a családot zavarni, inkább átengedte a kis vályogviskót a fiataloknak. A testvérelével költözött össze, de nagyon különbözött a természetük és a szokásaik, igen sok konfliktus is volt emiatt köztük. Ezért nem mentünk mi soha sem a nagymamához.

Másnap délutánra érkezett ki hozzánk a nagymama. Az első dolga volt, hogy kisé rendet tegyen szegényes otthonunkban. Ezt követően engem felállított az ágyra, amelyben egész nap egyedül feküdtem, és lemosdatott, lavórból hideg vízzel. Én mondtam, hogy anyu előbb megmelegíti, de a szigorú nagymamánál hasztalan tiltakoztam a hideg fürdő miatt. Aztán a húgom következett, aki csak nyöszörögve tűrte mindezt. Majd átöltöztetett minket és főzött is valamit, sőt úgy emlékszem, be is áztatott egy edénybe néhány ruhát. Amikor apu hazajött és

megint együtt volt az összes gyerek, a nagymama elköszönt, majd elkérte az autóbusszjegyre oda-vissza a pénzt. Ez utóbbi műveletet volt, hogy kétszer is megismételte, de sem én nem mertem szólni miatta, se apu. Miért is csinált volna belőle akkora problémát, miközben a nagymama mégis csak levette válláról a gyerekekkel való foglalatosság jelentős részét. Persze csak később tudta meg a hideg-fürdőt, szólt is miatta, hogy mi még túl kicsik vagyunk ehhez. Nem igazán tudtam eldönteni mi a jobb, amikor a nagy, vagy amikor apa van velünk. Mind ketten egyszerre csak este voltak néhány percig együtt, mert egyébként pazarlásnak tartották volna, hogy apa ne keressen pénzt, ha van rá mód. Akkoriban az egyéni fuvarozás leáldozóban volt és minden, ami nem államiként működött csak másod-, harmadlagos lehetett. Egyszer apunak szóltak, hogy hagyja ott a Bécsi utat és menjen át Kispestre az állatvásárhoz, ott mindig akad fuvar. Akkoriban a hús-ellátás igen csak akadozott, főleg a fővárosban. Sokan vidéki rokonaikkal, ismerőseikkel hizlaltattak sertéseket. Egyik alkalommal apa megengedte a nővéremnek, hogy vele menjen, aki sűrűn fogadkozott, hogy bármilyen strapás egy út, ő akár gyalog is elmegy a kocsi mellett. Talán a kivételes iskolai hiányzás is nagy csáberő lehetett a számára, de a mindinkább melegedő tavaszban kellemesnek tűnhetett egy ilyen kaland.

Apa azon a napon csak a szamaras kocsit vihette át Kispestre. Délben akadt egy házaspár, aki ketrecel együtt kívánt elszállítatni egy jókora disznót Zsámbékra.

Rögvest meg is alkudtak, és némi segítséggel ráemelték a kocsira a ketrecbe zárt állatot. Megindult a menet. Ezt a történetet annyiszor hallottam és olyan sok részletét, mintha én magam is ott lettem volna az eseményen.

A mai szóhasználattal élve, a megrendelő, szinte minden út menti kocsmába betért, és apának is fizetett egy-egy italt. A felesége és Ági nővérem meg csak nyugtalankodtak a gyakori megállások miatt. Apa Pátyon vett egy nagy málnaszörpöt Áginak és megengedte neki a kocsiraülést. Azután már csak próbáltak tájékozódni a sötét országúton, de még igen messze volt a cél. Mire éjfélkor megérkeztek Zsámbékra úgy elfáradtak, hogy a felkínált pajtában mind a négyen rögvest elaludtak. Másnap a házaspár kényelmesen, autóbusszal hazautazott, de apára és Ágira még egyszer a teljes út várt, hiszen az üres ketrecet vissza kellett vinni Kispestre és csak azután jöhettek haza. Ez volt a család egy részének nagy útja, és ez képezte számomra is az összehasonlítást. Amikor Ági megmutatta, nyári estéken a nap lenyugvását a völgy látszólagos végénél, akkor mindig azt mondta, hogy a nagy jegenye fától Zsámbék százszor messzebb van, és én elhűlve hallgattam mindezt. A gyermekkoromból egyébként is hiányzott a vidámpark, meg az állatkert, ezekről csak a László kórházban hallottam a többi beteg gyerkőctől, amikor skarláttal feküdtem bent. Csodálkoztak rajta, hogy én még sose jártam bennük, sőt nem is tudtam róluk.

Anyu azonban nagyon hiányzott és én akár hányszor is néztem pici ablakunkon kifelé csak nem jött meg. Nagymama persze mindig megérkezett, és apa is volt, hogy munka hiányában, egésznap otthon ült. Miért nem keresik anyut? Vagy ők tudják, hol van csak nekem nem mondják meg? Tényleg világáment és most vándorol városról városra? Arra emlékszem, nem sokkal azelőtt, hogy elment, több éjszaka a köhögésére ébredtünk és vért köpött és persze apa szigorúan visszaparancsolt minket a dunyha alá. Anyu déltől késő estig egy pincében zsákokat

vart, de nem bírta a tüdeje. A pénzre viszont szüksége volt a családnak. Apu kenyérkeresete túl bizonytalan volt ahhoz, hogy erről a mellékesről könnyen le lehessen mondani. Azelőtt anyu, de sokat énekelt, főleg amikor a ruhákat teregette fel száradni a parányi udvaron. Hol van az már? ...De hol van anyu? Megint elsírtam magam, nagymama meg nem szólt semmit, vagy csak annyit, hogy világgá ment. A Józsi és Ági miért nem sírnak utána, nekik nem hiányzik? Közben a kis Anna megint rázogatta a rácsos kiságyat, a nagyival vele kezdett el foglalatzkodni.

Egyik délután Körtyés néni állított be egy nagy kosár gyümölcssel.

– Hoztam a kis árváknak – mondta. Én meg nem tudtam, miért vagyok árva, mikor van apám meg anyám is. Azt láttam, hogy a nagymama igen gyorsan eltereli a szót és dicséri milyen finom a körte meg a barack. A többiek nem győzték habzsolni a sok finomságot, még apa is mosolygós volt ekkor. Bár az idő kicsit már összerosódik, de nemsokára jött egy néni meg egy bácsi és valami számokon, ma már tudom, helyrajzi számokon vitakoztak apával. Én csak figyeltem, ahogy apu basszushangján csak hajtogatja, – Mi Budapest vagyunk! Az idegenek meg Pilisborosjenőt, Ürmöt, Solymárt emlegettek. Aztán megint eljöttek ugyanők, és a korábbiakhoz képest már megértőbben folyt a társalgás. Őket két fiatal nő váltotta fel, akik nekem még csokoládét is hoztak, a Kis Annát meg ölbe vették, és úgy itatták meg az üvegkancsóból tejjel. Hűvösebbre fordult az idő és a nap már sose ért az ablakunkhoz. A felnőttek idegesek lettek és már Körtyés néni sem jött át. Nagymama sem tudott jönni, nem jártak a buszok, sőt a városban a villamosok sem. Apa egyik fuvarostársa rohant ki, aki állítólag gyerekkori jóbarátja is volt. Azt mondta, siessen az egész családdal Angyalföldre, mert ott most szép új komfortos lakások vannak és egymásután foglalják el ezeket az emberek. Majd ő ideáll a lovaskocsijával, és felpakoljuk azt a kevés motyót, amitek van – mondta. Én addig sosem tudtam mi a kevés és a sok, ezek szerint mindenünk, amink van, az együtt is kevés, nyugtáztam magamban. Apa ellenkezett, hogy most hideg van, meg anyura is utalt azzal, hogy nincs együtt a teljes család.

Még dermesztősebbre fordult az idő, én állandóan meg voltam fázva, ki se engedtek a házból, még akkor se, amikor odakint leesett a hó. Néha Annával versenyt köhögünk, sokat prüszkölünk is. Aztán csak tavaszodott, az iskolások már megint nem petróleum fényénél pakolták a táskáikat. Ebben az időben, több idegen mellett, újból feltűnt az a két fiatal nő is, akik egyszer már jártak nálunk és most csodálkoztak rajta, hogy én tudok százig számolni. Apával nagyon sokat beszélgettek, sőt a nagymama is egésznap ott volt.

Már zöldellt az a hosszúkás földdarab, ami a házunk és a vasút töltése között feküdt, amikor az egyik igen szép napos délelőtt apa barátja érkezett meg lovaskocsijával a rossz dűlőúton. Még egy embert hozott, és apámmal együtt a három férfi ember, hipp-hopp felpakolt a kocsira mindenünket, amink csak volt. A kis Annát ágyastól emelték fel, csak úgy csillogott a napfényben annak sárga rácsozata.

A szekrény középre került és azt támasztották körbe a kisebb vagy alacsonyabb bútorok.

Útközben hol a szekrény ajtaja nyílt ki, hol az egyik csomag esett le, de mire a városba beértünk már minden megfelelően rögzítve lett. A sok redőny mind lehúzva a Vörösvári úton, egy üzletet nem láttam nyitva. Vasárnap volt, szép napos vasárnap délelőtt. Mint később egy naptárból visszamenőleg kiszámoltam, éppen a hónap első vasárnapja. Sárga villamosok csilingeltek, és amikor a hídhöz értünk azon is jöttek utánunk, meg persze szemben is velünk. Már százig tudtam számolni, ezért nem okozott nehézséget megállapítanom, hogy ezek 33-asok. Aztán a lovak, erre, arra, különböző utcákba fordították kocsinkat, míg meg nem álltunk egy háromemeletes nagy ház előtt, amit akkoriban építhettek, még meszes gödrök és állványok is voltak a környéken. Apa leparancsolt minket a platóról, a kis Annát most kiemelték az ágyból, úgy tették a földre. A Fiastyuk utcában voltunk

– Itt fogunk lakni – mondta apa és felhurcolkodtunk a második emeletre.

– Nézzetek körbe – szólt apa, amikor kulccsal kinyitotta a lakás ajtaját és mi megszeppenten álltunk tíz másodpercig, majd sorra nyitogattunk be a helyiségekbe. A következő pillanatban, örömben felkiáltottam, amikor a kis szobában, az egyik sarokban ott ült anyu. Mind köré sereglettünk, még apa barátja és a másik rakodóember is megpuszilta és persze mi mind a négyen. El se lehetett volna kergetni minket onnan, az egész lakásnézés félbemaradt.

Anyu még nagyon gyenge volt, nem csinálhatott szinte semmit, csak ült vagy feküdt egész nap. Akkor egy napig tényleg világgá ment, de estére, annyira rosszul érezte magát, hogy a nagymamánál kötött ki, majd kórházba és hosszú szanatóriumi kezelésre vitték.

Mi azonban be se tudtunk telni azzal, hogy a gyerekeknek külön szobájuk van, hogy egyszerűen csak fel kell kapcsolni a villanyt, és meleg víz jön a csapból, csak úgy magától, közvetlenül a föld mélyéből. Másik helyiségben eszünk és egy harmadikban fürdünk. És ha jönnek hozzánk, mert ebben az időben már többen kerestek fel minket, még van egy előszoba is, nem rögtön nyitnak a családra. Az akkori énem számára talán a hatalmas, mindinkább kiépülő játszótér volt, a hintákkal és a sok-sok velem egykorú gyerekekkel a legfontosabb. Megmutatták melyik iskolába fogok járni nemsokára, a bátyámmal és a nővéremmel, de addig nekem az óvodában, Annának meg a bölcsődében kellett lennie. Apának meg fel kellett adnia a fuvarozást. Azt mondták a lakás kiutalásánál, hogy négy gyerek mellett biztos keresetre, állami munkahelyre van szükség. Mi voltunk a „kulcsosok”, de voltak önkényesek is, de a gyerekek között ez még sem jelentett gondot. Amikor a homokváramat az egy évvel idősebb, de jóval erősebb „kulcsosgyerek” összetaposta, akkor egy „önkényes” sráccal építettük vissza. Persze ez fordítva is előfordulhatott volna, ezért sem létezett ilyen megkülönböztetés köztünk. (A „kulcsos” fogalom, itt és ekkor a nem önkényes, hanem kiutalásra beköltözöttekre vonatkozott.)

Később apa elvitt a gépgyárba, ahol eleinte segéd, majd betanított munkás lett. Állandóan mutatta, hogy milyen szépen forgácsolnak a gépek, és megjegyezte – Lehet fiam, hogy ezt fogod csinálni, de majd szakmunkásként, sőt aki olyan jól tud számolni, mint te, az akár mérnök is lehet. Az egész lakótelepet a mi utcánkról nevezték el, ahogy bővült egyre több gyerek

érkezett abba a szép új iskolába is, ahol megkezdtem a diákéveimet. Hamarosan nyelvtörő feladattá vált a címünk leírása, mivel az utcánkat és persze így az egész telepet, Ernst Thalmannról nevezték el. Azt mondták róla, Hitler ellenfele volt, és ha ő győz, valószínűleg nem lett volna második világháború. Ettől kezdve mi így magyarul, Telmanosok lettünk. Aztán a rendszerváltozás után visszaállították a Fiastyuk nevet, de azért egy szemközti földszintes házon most is ott áll a Thalmann utca felirat. És mi is csak így mondjuk otthon, meg itthon is, hogy megyek a Telmanba, értsd Thalmann utcai lakásba. Ahonnan mindannyian már rég kirepültünk. Csak anyu van ott, de nincs nap, hogy egyik gyermeke ne szaladna fel hozzá, vagy ne telefonálna. Mert már heten vagyunk gyerekek, hiszen hármunk házastársát is gyerekszámba veszi. Csak a kis Anna nem alapított családot. Hűha, még ma is így mondom, kicsi előjelzővel a nevét. Pedig kutatóorvos lett. Az én szememben megmaradt olyan gyámoltalannak, mint amilyen volt. Most is busszal jön, mint mindig. Én tényleg vasesztergályos szakmunkás lettem, egyedüli munkásember a családból, Józsi vegyész mérnök, Ági pedig egyetemi tanár.

Apa sajnos viszonylag hamar elment, így egy kicsit mintha én örököltém volna a helyét az életben, ugyanabban a gépgyárban helyezkedtem el, ahol ő is dolgozott. A rendszerváltás visszahozta a Fiastyukot, de elvitte a gépgyárat, teljesen felszámolták. Mivel már korábban is sokat bütyköltém a cég teherautóit, furgonjait, autószerelési vállalkozásba kezdtem, majd előbb egy, majd még egy volt kollégámat tudtam alkalmazni. Úgy látszik bejött az elképzelésem, ma már nyolc ember megélhetését biztosítom, de ha azok családjaira is gondolok, és miért ne tenném, harmincan élnek cégemből. Persze nagy a hajtás és még hétvégén is dolgozunk, ha van sürgős munka, de a hónap első vasárnapján soha. Tudják a munkatársaim is, hogy miért. Tiszteletben tartják, ez nálunk a visszatérő családi ünnep, ilyenkor a munkásaim is pihenjenek. A Telmanba ilyenkor mindenki megérkezik, lehetőleg még délelőtt, és mind a heten körbevesszük anyut és persze egymásnak is elmondjuk mi történt velünk az elmúlt egy hónap alatt. A mi gyerekeink is velünk vannak és életkoruktól függően, körbehancúrozzák a mi számunkra már csöppnyivé zsugorodott lakást. Irigylik is a szomszédok anyut, hogy így körbeveszi – szó szerint – is a nagy családja. Az én javaslatom volt, hogy az össze-vissza látogatások között, havonta egyszer, a beköltözésünk, és anyu visszajövele emlékére, minden hónap első vasárnapján mindannyian együtt legyünk a Telmanban.

Nemsokára egysel többet megyünk majd, nemrég érkezett meg a kis Lóránd, nagyobbik fiamtól az első unoka. Ők még itt élnek nálunk, tágas a lakás, elférünk. Ahogy mondani szokás, a többi gyermekünk azonban már nekünk is kirepült.

A nagy ablak alá húztam a kis Lóri fekhelyét, had lásson minél nagyobb részt, ne csak egy kis kockányit az égboltból. Lehet, hogy már fent van, megnézem. Ma már ő is jön a Telmanba, anyu első dédunokája.